

razdoblju između dvaju svjetskih ratova, a ta se činjenica višestruko odrazila i na negativne demografske trendove. Tu problematiku, na osnovu relevantnih izvora i historiografskih spoznaja, obrađuje Mladenko Domazet u radu »Stari Grad na Hvaru u međuratnome razdoblju 1918. – 1941.« (513–534). Vrlo suvremenom poviješću Splita, točnije utjecajem održavanja VIII. Mediteranskih igara u Splitu (1979.) na modernizacijske procese u gradu (izgradnja brojnih, ponajprije sportskih objekata), ali i u široj regiji, bavi se Dragan Markovina (»Mediteranske igre Split 1979.: presudni korak u modernizaciji grada« (535–553). Vlastita pregnuća u svezi podizanja spomen-ploče u čast renesansnoga filozofa i pisca sa Cresa Franje Petriša (Petrisa) u rimskoj crkvi Sant’Onofrio 2008. godine iznosi Emilio Marin (»La lapide in memoria di Francesco Patrizi sulla chiesa romana di Sant’Onofrio«, 555–564). Završni tekst u ovoj cjelini napisao je Nikša Varezić, a riječ je o prikazu »Tri izdanja Odsjeka za povijest« (565–578).

U završnoj, trećoj cjelini Zbornika, sadržani su »Prilozi« (579–589): popis diplomskih radova obranjenih na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu od akademske godine 2008./2009. do akademske godine 2013./2014., popis izdanja Odsjeka za povijest i shematski prikaz organizacije nastave na studiju povijesti. Zbornik završava popisom recenzenata radova u Zborniku i kazalom imena (593–616).

Iako je riječ o mladome Odsjeku za povijest, ovdje predstavljeni Zbornik posvjedočuje o njegovoj poletnosti, ozbiljnom pristupu i radu u organizaciji i provedbi nastave povijesti. Također, ovdje objavljeni radovi djelatnika i suradnika splitskoga Odsjeka za povijest svakako su nov i dragocjen prinos pojedinim temama hrvatske historiografije.

Lovorka Čoralić

Jubilej Družbe Isusove. 200 godina od ponovne uspostave (1814. – 2014.), ur. Marijan ŠTAJNER – Ivan ŠESTAK, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, Zagreb, 2014., 133 str.

Godine 2014. obilježila se 200. obljetnica ponovne uspostave isusovačkog reda od pape Pia VII. Godine 1814. taj je papa objavio bulu »Solicitude omnium Ecclesiarum« kojom je obnovio Družbu Isusovu po cijelome svijetu, nakon što ju je 1773. ukinuo papa Klement XIV. U obilježavanje toga događaja, važnog ne samo za Družbu Isusovu nego i za sveopću Crkvu, uključila se i Hrvatska pokrajina Družbe Isusove. Krajem 2014. godine tiskan je ovaj zbornik radova u kojem se nalaze prilozi isusovaca iz raznih dijelova svijeta. Ponajprije se radi o povijesnim člancima vezanim uz Družbu a koji su tiskani u isusovačkom godišnjaku za 2014. godinu te prevedeni na hrvatski jezik i objavljeni u knjizi koja se ovdje prikazuje. Osim članak iz godišnjaka u »Dodatku« se nalaze dva dokumenta važna za povijest reda, kao i dva priloga vezana uz isusovačku povijest u Hrvatskoj. S obzirom na doprinos Družbe Isusove povijesti hrvatskog naroda, Crkve u Hrvata i sveopće Crkve, ali i na njihov nemjerljiv doprinos svjetskoj kulturnoj i znanstvenoj baštini, svakako će ovaj zbornik u mnogočemu dodatno osvijetliti isusovačko poslanje u ovih 200. godina od njihove ponovne uspostave. Uglavnom se radi o kraćim radovima koje su napisali članovi Družbe Isusove iz cijeloga svijeta koji rade u različitim znanstvenim institucijama.

Nakon uvodnih riječi urednika zbornika slijedi rad Sabine Pavone »Družba Isusova u burnom vremenu od 1740. do 1773.« (11–15), u kojem autorica progovara o događanjima koja su dovela do ukidanja reda 1773. godine. Martin M. Morales u svome radu »Ukinuće: povijesni izazov« (16–20) piše o stanju Družbe u vrijeme ukinuća i onome što je tome prethodilo. Na tome tragu ostaje i Pedro Miguel Lamet, koji obrađuje progon i protjerivanje isusovaca u Španjolskoj i njezinim kolonijama, tako da i rad nosi naslov »Križni put španjolskih isusovaca« (21–27). Isusovci prognani iz Španjolske i drugih europskih zemalja našli su utočište u Papinskoj Državi, o čemu je napisao rad Arturo Reynoso pod naslovom »Prognani isusovci u Papinskoj Državi« (28–33). Slijedi članak »Prvi koraci prema ponovnoj uspostavi« (34–37) Paula Oberholzera posvećen preduvjetima koji su doveli do obnove Družbe 1814. godine. »Kako su isusovci preživjeli u Bjelorusiji« (38–43) rad je Marca Lindejera posvećen opstanku Reda na području Ruskoga Carstva, odnosno u njegovim zapadnim dijelovima. Na ovaj rad nadovezuje se članak Mareka Ingloata »Djelovanje isusovaca u Ruskom Carstvu« (44–49), u kojem se autor bavi položajem isusovaca na području Ruskog Carstva gdje je Družba opstala i nakon ukidanja 1773. godine. Temom duhovnosti Družbe Isusove bavi se Michael W. Macher u radu »Isusovačka duhovnost u vrijeme ukinuća Reda« (50–54). Slijedi rad »Između kontinuiteta i diskontinuiteta« (55–60) autora Roberta Daniekluka. U njemu autor analizira odnos prema povijesti Družbe prije ukidanja i nakon ponovne uspostave, odnosno bavi se pitanjem pojmovlja kojim se određuje kontinuitet ili diskontinuitet Družbe.

»Južna Amerika: Povratak na »isusovačke ruševine« (61–66) članak je Martina M. Moralesa posvećen povratku isusovaca u Južnu Ameriku nakon 1814. godine do polovice 19. stoljeća. Tom problematikom samo na drugom području bavi se i Délio Mendonça u radu »Indija i Azija: povratak nakon ukinuća reda« (67–72). Autor piše o ponovnoj uspostavi misijske djelatnosti Družbe nakon 1814. godine u zemljama gdje su one nekada bile vrlo aktivne. Srodna je i tema sljedećeg rada, iako se vraća u povijest vremena ukinuća, »Kineska misija bez isusovaca« (73–77). Pisac članka Nicolas Standaert progovara o propasti isusovačkih misija u Kini nakon 1773. godine i o stanju tih nekada cvatućih misija nakon odlaska isusovaca. Isusovačkim misijama bavi se rad Festa Mkende »Družba Isusova u Africi« (78–83). Uglavnom progovara o počecima i razvoju afričkih misija Družbe do ukinuća reda 1773. godine.

»Počeci nove Družbe« (84–89) naslov je rada koji je napisao Miguel Coll, a posvećen je buli ponovne uspostave reda, odnosno njezinim oblicima i posljedicama te konsolidaciji i širenju Družbe od 1814. do 1853. godine, kao i širenju isusovaca do kraja 19. stoljeća. José A. Ferrer Benimeli autor je rada »Josip Pignatelli, vođa i posrednik« (90–93) bavi se djelovanjem talijanskog isusovca Josipa Pignatellia u vrijeme kad je Družba bila raspuštena i njegovim nastojanjima oko njene obnove na području vojvodstva Parme i Napuljskoga Kraljevstva. Zatim slijedi članak Jorgea Enriquea Salcedoma Martíneza »Tko je bio Ivan Filip Roothaan?« (94–97), u kojem je obrađeno djelovanje obnovljene Družbe pod generalom Roothaanom. O obnovi djelovanja isusovaca u Kanadi piše u svome članku »Kanada – povratak isusovaca« (98–103) Jacques Monet. Nakon toga slijede dva rada vezana uz povratak isusovaca u Hrvatsku, i to Valentina Miklobušeca »Ponovni dolazak isusovaca u Split« (104–115) i Antuna Bošnjakovića »Povratak isusovaca u Zagreb 1902. god.« (116–123).

U »Dodatku« ovoga zbornika nalaze se dva važna dokumenta za povijest Družbe Isusove prevedena na hrvatski jezik, prvi je »Protestatio, 1775.« (127–128), odnosno izjava bivšeg generala Lorenza Riccija od 19. studenoga 1775. godine prije njegove smrti u Andeoskoj tvrđavi. Drugi dokument jest »Bula o ponovnoj uspostavi Družbe Isusove 7. kolovoza 1814. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*« (129–133) pape Pia VII.

Ovaj zbornik, uglavnom kraćih povijesnih radova, osvjetljava neke manje poznate trenutke iz povijesti Družbe Isusove u vremenu pred njezino ukinuće 1773. godine zatim djelovanje ostataka Družbe tijekom ukinuća i u vremenu nakon obnove, odnosno nakon 1814. godine. Kao taka vrijedan je prilog poznavanju povijesti reda koji je zadužio svjetsku, europsku i hrvatsku, ne samo crkvenu nego i kulturnu i znanstvenu povijest.

Daniel Patafta

Zavjetni darovi bokeljskih pomoraca. Izložba povodom 90. godišnjice djelovanja Društva Bokelja u Zagrebu (Muzej za umjetnost i obrt: 11. studenog 2014. – 18. siječnja 2015.). Katalog izložbe, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2014., 111 str.

Boka kotorska i tamošnja naselja stoljećima su, a posebice u ranome novome vijeku, prednjačila u pomorskoj privredi istočnoga Jadrana. Perast, Prčanj i Dobrota, glavni grad Zabljeva svetaca Kotor, kao i druga tamošnja manja naselja, od 17. do 19. stoljeća iznjedrila su brojne pomorske obitelji čiji su odvjetci svojim iznimnim gospodarskim postignućima pridonosili slavi i priznatosti bokeljskoga fjorda na mnogo široj razini od lokalne. Gospodarski uspon bokeljskih gradova u novovjekovnoj povijesti bio je višestruko poticajan i za kulturno i umjetničko uzdizanje toga kraja, a rezultat toga je prevrijedna baština (crkvena zdanja, kapetanske palače, slikarska djela i drugo). Jedinstven segment bokeljskog umjetničkog naslijeđa su i zavjetni darovi pomoraca – kapetana i brodovlasnika, ali i običnih mornara – stoljećima poklanjani tamošnjim svetištima. Najpoznatija takva zbrka čuva se u crkvi Gospe od Škrpjela ispred Perasta i sadrži na tisuće zavjetnih pločica (*ex voto*) koje su Bokelji darivali za spas svoga života nakon havarija, uoči tegotnih putovanja ili u nekoj drugoj prigodi.

U Zagrebu je u Muzeju za umjetnost i obrt od 11. studenoga 2014. do 18. siječnja 2015. godine održana izložba pod naslovom *Zavjetni darovi bokeljskih pomoraca*, organizatori koje su bili Muzej za umjetnost i obrt, Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809. iz Zagreba, Kotorska biskupija i Pomorski muzej Crne Gore iz Kotora. Izložba je održana povodom 90. godišnjice djelovanja Društva Bokelja u Zagrebu. Autori ove vrijedne i po mnogo čemu jedinstvene izložbe, kojom se hrvatskoj kulturnoj javnosti prezentirao dio bokeljske baštine (454 predmeta raspoređena u 52 cjeline) bili su Željko Brguljan, Arijana Koprčina i Mileva Pejaković Vujošević.

Katalog izložbe koji ovdje predstavljamo opseže nešto više od sto stranica i na pregledan način daje presjek umjetničke baštine bokeljskih gradića. Započinje proslavom ravnatelja Muzeja za umjetnost i obrt Miroslava Gašparovića (7), uvodnom riječi ravnateljice Pomorskoga muzeja Crne Gore Mileve Pejaković Vujošević (9–10) te sažetim tekstom iz pera Josipa Gjurovića iz Hrvatske bratovštine Bokeljska mornarica 809.